

Den norske
Rhododendronforening

Lapprosen

Medlemsblad Nr. 2/2002

5. årgang

Kjære Rhododendronvenn !

Mars 2002 .

Våren er i anmarsj og alle hjerter gleder seg til å følge nytt liv vokse og gro. Heldig er den som har sin egen hage eller terrasse og kan fryde seg over våren, arbeide ute og planlegge for vårens blomstergleder.

Vi håper riktig mange får anledning å ta turen til Oslo i forbindelse med årsmøte hvor Rhododendron Øst har lagt opp til et meget variert og hyggelig program og ønsker vel møtt.

Danmarksturen i regi av Rhododendron Sør har 16 deltakere og vi ønsker god reise! Rhododendronkurset i Bergen i regi av Friundervisningen, Pål A. Skagseth og Torstein Borg er startet opp med en gruppe på syv.

I dette nummer av Lapprosen er det også en reiseberetning fra Sikkim. Vi håper at fremtidige turer til fjerne himmelstrøk arrangert av de andre nordiske Rhododendronforeningene også vil bli annonsert i Lapprosen, slik at norske medlemmer får en mulighet å delta. Hvis noen av våre medlemmer er i Westerstede, nær Bremen i Nord-Tyskland, kan vi opplyse om at Europas største Rhododendronutstilling og festival arrangeres fra 17. – 23. mai.

Dessverre har det tatt litt tid å få laget en webside for foreningen. Nå har tre elever som arbeider med design og informatikk ved Bjørgvin videregående skole påtatt seg å lage vår hjemmeside. Den vil forhåpentlig være klar i løpet av mai måned.

Vi ønsker alle våre medlemmer en riktig god og blomsterrik vår!

Vi håper at medlemmene vil ha glede av de forskjellige arrangementene foreningen har, både omvisninger lokalt og inspirerende hagebesøk hos hverandre.

Takk for fine innspill og ideer til Lapprosen!

Hilsen styret.

Fotografier:

Forsiden: Utsikt fra Yumthang Valley, *R. ciliatum*

Baksiden: Glade barn og glade planter.

Foto: Inga Olsen.

Foto: Dagfinn Tveito.

Innhold

Leder	2
Rhododendronvandring i Bergen våren 2002	4
Nye medlemmer	4
Årsmøte i Oslo 11. mai 2002	5
Aktiviteter sammen med årsmøtet	6
Årsmelding og regnskap	7
Klimagrenser for rhododendronarter	11
Portrett av en art	13
Oppbygging av rhododendronsamlinger i Vest-Norge og Øst-Danmark, del 2	14
Plantetur til Sikkim	20
Min favoritt	27
Noen tanker fra Dagfinn Tveito	30
Bokliste	32
Nye bøker i 2001	33
Åpne hager	34
Litt av hvert	36
Kryssord	38
Styre og redaksjon, adresser	39

Neste nummer av Lapprosen kommer i oktober.

Stoff til bladet ønskes fortrinnsvis mottatt før 10/9 til
Den norske Rhododendronforening, Postboks 1325, 5811 Bergen
Tilsendte bilder ønskes som papirkopier, lysbilder eller elektronisk.

Rhododendronvandring i Bergen våren 2002

~~Onsdag 29. Mai: Rhododendronvandring i Muséhagen, Milde etter~~

Onsdag 29. Mai: Rhododendronvandring i Muséhagen v/ Per M. Jørgensen.

Den over 100 år gamle hagen er i sitt fineste skrud på denne tiden.

Fremmøte v/Christie-statuen, Muséplass, Nygårdshøyden.

Onsdag 12. Juni: Omvisning i parken på Gamlehaugen v/Anders Kvam.

Parken ble anlagt i begynnelsen av 1900 i forbindelse med at hovedbygget var ferdig i 1901. Restaureringen av parken blir ferdig i 2002.

Fremmøte v/parkeringsplassen på Gamlehaugen.

Alle arrangementene starter klokken 18.00 og er åpne for alle.

Nye medlemmer

Styret vil ønske følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Kirsti Håtveit	Langenesveien 6	4640 Søgne
Charles Lunde		5690 Lundegrend
Ingrid Margrethe Mjøs	Toft	5337 Rong
Ingeliv Vevele	Øvre Flaktveit 68	5135 Flaktveit

Den danske Rhododendronforening

Ny kontaktperson er Henning Christensen, Roskildev. 72, Freerslev,
DK- 3400 Hillerød. E-post frerhodo@post1.dknet.dk

Innkalling til årsmøte i Den norske Rhododendronforening

*lørdag 11. mai kl.12.00 Tøyen hovedgård,
Universitetet i Oslos botaniske hage, Tøyen, Oslo*

Forslag til dagsorden:

1. Valg av dirigent
2. Årsberetning
3. Regnskap
4. Fastsettelse av kontingent
5. Budsjettforslag
6. Innkomne forslag
7. Valg av leder, styremedlemmer og varamedlemmer
8. Valg av to revisorer
9. Valg av valgkomite
10. Fastsettelse av tid og sted for neste årsmøte

Forslag til saker som ønskes tatt opp må være innkommet til styret senest en uke før årsmøtet. Foreningens adresse er Postboks 1325, 5811 Bergen.

Etter de faste postene vil Roger Karlsen og Ole Petter Vik vise lysbilder og fortelle fra Rhodosafari 2001 til sveriges vestkyst.

Etter årsmøtet blir det plantebytte. Husk å ta med planter!

Det blir til slutt omvisning i Botanisk hage v/Roger Karlsen.

Vi håper at flest mulig medlemmer har anledning til å delta på årsmøtet. Vennligst benytt påmeldingsskjemaet på midtsiden.

Hjertelig velkommen!

Med vennlig hilsen

Anne Rieber, styreleder

Aktiviteter i forbindelse med årsmøtet 2002 i Oslo

På grunn av mange aktiviteter i Oslo denne helgen (blant annet Holmenkollstafetten), er det dessverre svært vanskelig å skaffe overnatting i Oslo by.

Derfor har vi valgt å innlosjere de besøkende på Rainbow Hotel Røyken. Dette er et meget godt utgangspunkt for neste dags aktiviteter.

Pris for overnatting er kroner 720 for dobbeltrom og 580 for enkeltrum, begge med frokost. Telefonnummer til hotellet er 31 29 27 10, E-post: royken@rainbow-hotels.no.

Lørdag klokken 19 arrangerer vi felles middag på hotellet. Pris kroner 295 per person, pluss drikkevarer.

Søndag 12. mai.

Etter frokost (hvor vi pakker picnic-kurven), starter vi klokken 10 på Villingstad gård i Røyken, 500 meter fra hotellet. Der ser vi på den imponerende kinesiske hagen med hundrevis av rhododendron.

Etter omvisningen i hagen, er det mulighet til å handle blant Østlandets største utvalg av rhododendronhybrider i Foss hagesenter samme steds.

Ca klokken 12 bærer turen videre under Drøbaksundet og over til østsiden av Oslofjorden til Hvitsten, hvor vi skal besøke Roger Karlsens hage.

Vi regner med å avslutte rundt klokken 14, med å nyte våre medbrakte picnic-kurver.

Hjertelig velkommen til årsmøteweek-end i Oslo.

Påmelding: Vennligst benytt svarslippen på midtsiden.

Rhododendron Sør informerer

I anledning årsmøtet i Den norske Rhododendronforening som holdes i Oslo lørdag 11. mai, arrangerer "Rhododendron Sør" samkjøring fra Sørlandet. For nærmere opplysninger, kontakt Frode Harnes på tlf. 37 02 77 81.

ÅRSBERETNING 2001
FOR
DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING

Årsmøtet ble holdt i Bergen lørdag 5.05.01 med 27 medlemmer og 4 ikke-medlemmer til stede i Blondehuset på Det norske arboret, Milde. De faste postene ble behandlet i henhold til vedtektene.

Følgende ble valgt:

Styret for 2001/2002:

Medlemmer:

Anne Rieber, leder (1 år)

Pål A. Skagseth (2 år)

Torstein Borg (2 år)

Torbjørn Lem Gjesteland og Hilde Hvidsten Bretvin var ikke på valg.

Varamedlemmer(1 år):

Frode Harnes

Ole Petter Vik

Randi Valen Fessl (ny)

På styremøtet 11.06. ble Pål A. Skagseth valgt til nestleder, Randi V. Fessl til kasserer og Hilde Hvidsten Bretvin til sekretær.

Revisorer:

Kim Lingjærde

Kåre Vetaas

Valgkomite:

Anders Kvam

Jostein Liland

Dagfinn Aarskog

Etter at den formelle delen av årsmøtet var slutt, tok John Ivar Lima oss med på et lysbildekåseri i Rogaland arboret, Sandnes. Han ga et interessant, illustrert og historisk tilbakeblikk på arboretets tilblivelse, som ble tilskyn-

det av en skogbrann i 1972. Videre var det plantebytte og omvisning i artssamlingen ved professor Per Magnus Jørgensen. Om kvelden var det middag på Fløien Folkerestaurant og lysbildeforedrag ved Julie Arntzen om hennes storslåtte anlegg "Himmelhaven" i nærheten av Rundemanen. Søndag 6.05. var det utflukt til Åsane. Vi ble vist rundt i tre private hageanlegg: Erviken, Nedre Åstveit og Vikedalen.

Aktiviteter:

Rh.-tur til Sør-Sverige 24.-27.05. med 16 deltakere i privatbiler under ledelse av Pål A. Skagseth.

Rh.-vandring v/professor Per M. Jørgensen i Musehagen 30.05.

Hagevandring hos Arne Hauge, Hjørdis og Torolf Juvik og Hauges planteskole i Os 21.10.

Kurs om rhododendron v/Torstein Borg i regi av Tysnes bondekvinne lag

Åpne hager:

Ni medlemmer har nå åpnet sine hager for besøk.

Møter:

Det har i 2001 vært avholdt et medlemsmøte (5.11.) og fem styremøter.

På medlemsmøtet deltok 50-60 medlemmer. Det var lysbilder og kåseri om "Sommerjobb i rhododendronland. Fire måneder hos Peter og Kenneth Cox i Glendoick Gardens i Skottland" ved Ole Jonny Larsen. Videre var det utlodning av planter, blant de mange gevinstene var og planter fra frø fra Glendoick Gardens.

Plantebyttedag:

Det var plantebytte i f.m. årsmøtet.

Publikasjoner:

Foreningen har gitt ut tre nummer av sitt medlemsblad Lapprosen.

Ole Petter Vik har vært teknisk redaktør i 2001 og har gjort en enestående innsats for bladet og foreningen. Redaksjonskomiteen har bestått av Ole Petter Vik, Gunnar Gilberg og Anne Rieber.

Det er opprettet egen nettside for foreningen på Internett. Adressen er "www.rhododendron.no".

Det er også trykket opp ny brosjyre i 2000 eksemplarer.

Frøforvaltning:

Ole Tjugen har vervet som frøforvalter for foreningen og mange av medlemmene benytter seg av tilbudet.

Bokinnkjøp:

Det er i 2001 kjøpt inn fire nye titler til boksamlingen.

Foreningens medlemmer og andre kan låne disse gjennom sine lokale bibliotek.

Lokalforeninger:

Foreningen har to lokalforeninger:

Rhododendron Sør

Rhododendron Øst

Det utarbeides egne årsmeldinger for disse.

Antall medlemmer:

Ved årsskiftet hadde foreningen 322 medlemmer til sammen, mot 305 i fjor.

Regnskap:

Hele regnskapet følger som vedlegg til årsmeldingen.

Styret vil takke Bergensbanken for utlån av sin kantine til medlemsmøtet og Stiftelsen Det norske arboret, Milde for hyggelig og godt samarbeid.

Bergen, mars 2002.

Anne Rieber

Leder

Styremedlemmer

Torstein Borg

Hilde H. Bretvin

Pål A. Skagseth

Torbjørn L. Gjesteland

Varamedlemmer:

Frode Harnes

Ole Petter Vik

Randi V. Fessl

Den norske Rhododendronforening

Resultatregnskap 2001

	Regnskap 2001	Regnskap 2000
<i>Inntekter</i>		
Kontingenter	41965,00	38780,00
Loddsalg	5366,00	2240,00
Annonser	1900,00	1200,00
Kurs		300,00
Renteinntekter	5171,89	3448,46
Gaver		15000,00
Momsrefusjon medlemsblad	6890,00	
<i>Sum inntekter</i>	61292,89	60968,46
<i>Utgifter</i>		
Kontingent tilskudd R Sør	4050,00	3850,00
Kontingent tilskudd R Øst	3450,00	2750,00
Porto og gebyr	6266,50	4681,00
Rekvisita og kontorutg.	5121,00	1432,00
Utgifter til Website	1775,00	
Møter/arrangementer	7666,20	1700,00
Bøker og info.matr.	465,00	857,55
Gaver, plantekjøp	1500,00	
Medlemsblad	16436,50	21385,50
Nordisk Rhododendronsymposium	1000,00	
Avsetninger		15000,00
Sum utgifter	43832,20	51656,05
Overskudd	17460,69	9312,41
Balanse pr. 31.12.01		
Bankinnskudd 31.12.01		
Handelsbanken kto 9521.05.08563	1510,97	
Handelsbanken kto. 9521.17.90378	96023,70	
Ikke overført tilskudd RSør 2001		4050
Ikke overført tilskudd RØst 2001		3450
Ikke overført tilskudd RØst 2000		2750
Kapital pr. 31.12.01		87284,67
	97534,67	97534,67

Bergen, 4.mars 2002

Anne Rieber
leder

Randi V. Fessl
kasserer

Kim Lingjærde
revisor

Kåre E. Vetås
revisor

Klimagrenser for rhododendronarter

Ved Ole R. Vetaas.

Erfaringer fra foredlingsarbeid på rhododendron tilsier at det ofte er vanskelig å forutsi hvordan rhododendron vil klare seg når den forflyttes fra en bioklimatisk sone til en annen. Derfor ble det laget et prosjekt for å finne klima-nisjen for noen utvalgte rhododendron-arter i Himalaya (Nepal). Klima-nisjen er de klimatiske grenser hvor en art klarer å overleve. Dette kalles den realiserte nisje, og kan gi grunnlag for å forutsi hvordan Rhododendron fra Himalaya klarer seg i arboreter/botaniske hager i den tempererte klimasonen. De naturlige klimagrensene (realisert nisje) ble sammenlignet med klima- og overlevelsedata fra botaniske hager og arboreter, hvor disse representerer den potensielle nisjen siden konkurransen fra andre arter er eliminert (ofte kalt den fundamentale nisje). Biogeografiske teorier på klima og utbredelse indikerer at minimumstemperaturer er av avgjørende betydning for utbredelsen av eviggrønne trær i den kalde delen av temperert-sone. I overgangen fra varm-temperert mot subtropisk klima er sannsynligvis vanntilgangen mer kritisk. Prosjektet fokuserte derfor på temperatur og nedbør.

Hvordan ble analysene gjort

Ved hjelp av feltstudier ble de klimatiske grensene for fire treformete rhododendronarter beregnet. De fire artene tilhører underslekten *Hymenanthus* og heter *R.arboreum*, *R.barbatum*, *R.campanulatum*, og *R.wallichii*. Disse artene er vanlig i Himalaya (Nepal), og ble analysert i to høydesoner fra 1500 til 4500 meter over havet (moh) (Mt. Everest området og Milke Danda). Disse data ble supplert med herbariebelegg hvor geografisk lokalitet og moh var angitt (Royal Botanic Garden i Godawri- Kathmandu, Tokyo Institute (Japan), British Museum London (Natural History) og Herbariet i Royal Botanic Garden Edinburgh). Data fra botaniske hager/arboreter og rhododendronforeninger ble innhentet ved hjelp av spørreskjemaundersøkelser. Dette gav svar fra 43 hager hvor minst en av de fire rhododendronartene vokser samt klimadata fra lokaliteten.

For å beregne temperaturen for hvert enkelt voksested i Himalaya, ble 'stignings-raten' brukt ($=0.51^{\circ}\text{C}/100\text{m}$), som betyr at den årlige middeltemperaturen synker ca en halv grad celsius for hver 100 høyde-meter. Dette ble brukt til å ekstrapolere temperaturen fra nærmeste klimastasjon. Et nedbørskart over Nepal ble anvendt til å beregne nedbør for hvert enkelt voksested. Vannet som er tilgjengelig for rhododendrontrærne er avhengig

Fortsetter side 25.

R.fulgens.

Foto: Inga Olsen.

R.oreodoxa

Foto: Egil Hansen.

Portett av en art

Ved Egil Hansen

Jeg velger meg april.. - det gjør også *Rhododendron oreodoxa*. Tidlig i april velger den normalt å folde ut sine vakre blomster her på Sørlandet, ikke sjelden i mars. I den første av våre nye vintre, den grønneste vi har hatt 1989, var de tette, røde blomsterknopper på bristepunktet allerede 12. februar!

Men det er april vi velger. Da er det en fryd å kaste de første vinterplaggene uten å risikere en vårforkjølelse. Da er det mulig for *Rhododendron oreodoxa* å folde ut sine rosa klokker fra de elegante og frodige knoppene. I april kan den fortsette å blomstre i ukevis i et vårvær som ennå er kjølig.

I 1989 ble det bare et knoppstadium, riktig nok i 5 uker, da vi her i nord levde i en mild, sydlandsk rus. Litt frost tåler disse blomsterknoppene, men så kom det uunn-gåelige og normale i februar - mars, minus 4 grader C natta til den 19. mars. Eventyret var slutt! Slik er det og slik blir det i ustabilt kystklima på våre breddegrader.

Arten *Rhododendron oreodoxa* stammer fra et utpreget innlandsklima i Kina 1.000-1.500 km vest for Stillehavet. Plantene vokser i store skoger på fjellsider opp til 2-3.000 m.o.h. i provinsene Sichuan, Gansu og Hubei. Der følger sommer etter vinter nesten uten vår. Blomstene når ikke å folde seg ut før sommeren er til å stole på. Arten trenger ikke den treghet som beskytter kystplanter mot tidlige utskeielser i vekslende kystklima. Kanskje noe for Finnmark og østnorske fjellbygder der lapprosen *Rhododendron lapponicum* er vill? Det er neppe prøvd og vil neppe bli helt vellykket da breddegraden i Sichuan er som i Marokko og sørlige Spania. Vi må heller prøve den i de varmeste innlandsstrøk i sone 3, 4 og 5 der varmesummen i vekstida gir mulighet for å utvikle blomsterknopper for neste år. I mer utstabilt klima kan vi prøve oss et sted i hagen hvor den varme vårsola ikke driver knoppene fram for tidlig.

Den store planta på Dømmesmoen ved Grimstad er sannsynligvis plantet av den kjente dendrolog Ola Nordal like etter han flyttet inn i rektorboligen på Nedre Dømmesmoen i 1937. Selv har vi fulgt den i 40 år, alltid med spenning, alltid med undring og beundring, men ofte med dramatisk slutt før eventyret er fullført.

Rhododendron oreodoxa ble introdusert i England 1901. Det var den kjente botaniker Ernest Wilson som fant den på en av sine fire botaniske ekspedisjoner i Kina, den første fra 1899. Han var sendt ut av Veitch's Nurseries for å finne *Davidia involucrata* og fikk beskjed om at han ikke skulle lete etter flere planter da alt i Kina nå var funnet. Han kom hjem med frø av 305 arter og 900 herbarieksemplarer. I 1926 fikk arten den britiske prisen AM (Award of Merit). I 1918 ble arten første gang plantet i Danmark, og ca. 20 år etter kan busken på Dømmesmoen være plantet som en av de første (?) i Norge. Vanlig er arten ikke blitt.

Oppbygging av rhododendronsamlinger i Vest-Norge og Øst-Danmark. Del 2.

Ved Poul Søndergaard

Fri oversettelse av en artikkel i American Rhododendron Society, Vol. 53 nr. 4, høsten 1999.

Øst-Danmark.

En av de første oppgavene jeg fikk etter å være tilbake i Danmark, var å planlegge og lede oppbyggingen av en artssamling av *Rhododendron* ved Arboretet i Hørsholm, som hører under Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Rhododendron utgjorde en viktig del av samlingene i arboretet helt fra grunnleggelsen i 1936. En stor rhododendronsamling fantes også i Danmarks eldste arboret, Forstbotanisk Have i Charlottenlund, som i 1936 ble anneks til Arboretet i Hørsholm. Forstbotanisk Hage ble anlagt i 1838 og mange av hagens rhododendronbusker var omkring 100 år gamle, da jeg overtok ansvaret for denne i 1988. Det manglet derfor ikke på mengden av rhododendron, verken i Hørsholm eller i Charlottenlund, men her, som i mange andre samlinger, var problemet hybridisering. De fleste plantepartier var av åpen pollinert frø. Som prydplanter var mange fortreffelige, men det var langt igjen til brukbare botaniske referansesamlinger.

Med de nordiske arboreters innsamlingsekspedisjoner i 1976 til Japan og Sør-Korea kom en mengde nytt materiale til Norden, også av *Rhododendron*. Ikke kun en rekke arter som *R. albrechtii*, *amagianum*, *aureum*, *brachycarpum*, *dauricum*, *degronianum* ssp. *degronianum* og ssp. *heptamerum*, *dilatatum*, *japonicum*, *kaempferi*, *mucronulatum*, *nipponicum*, *pentaphyllum*, *quinquefolium*, *reticulatum*, *schlippenbachii*, *tschonoskii*, *weyrichii*, *yakushimanum* ssp. *makinoi* og *yedoense* var. *poukhanense*, men også mange provenienser av hver art. Av noen arter ble det samlet mer enn ti provenienser fra fjellområder i Japan og Sør-Korea. I 1988, da den nye artssamling ble påbegynt, hadde plantene fra disse innsamlinger oppnådd en ideel størrelse til å danne kjernen i det nye anlegg. I Arboretet på Milde var planter fra de samme innsamlingene med til å danne grunnstammen i artssamlingen i Nordre Korsdalene.

Artssamlingen i Hørsholm.

I 1986 kjøpte Landbohøjskolen en nabogård til Arboretet i Hørsholm.

Arboretet fikk utvidet sitt område med 100 dekar. Ca. 10 dekar danner en small øst-vest gående dal som er forbundet med det gamle arboretområde over en slak skråning mot nord og mot syd avgrenses av en relativ høy og bratt skråning. Dalen åpner seg mot øst i et idyllisk skogstjern. En kunne knapt ønske en mer ideell ramme omkring en rhododendron-samling i Danmark. I den øverste tredjedel av "Rhododendron-dalen" fantes det åpen skog, bl.a. med gamle og majestetiske eiketrær. Eikene ble bevart som overstandere og det ble innplantet vanlig furu, som med tiden skulle gi en ideell skjerm over rhododendronplantene. Helt vanlig furu var det dog ikke. Frøet var fra en innsamling i Mongolia i den aller østligste del av utbredelsesområdet for vanlig furu, som i dette område har varietetsbetegnelsen *mongolica*.

Det ble utarbeidet en tilplantingsplan for dalen med en oppdeling av området i tre hoveddeler: 1. de lepidote (med skjoldhår), 2. elepidote (uten skjoldhår) og 3. azalea s.l. (i vid betydning). Materialet fra Japan og Sør-Korea ga en flyvende start. Over 100 planter ble flyttet fra det gamle arboretområdet til Rhododendron-dalen. Arboretet mottok også verdifulle planter fra private samlere i Danmark, ofte av naturinnsamlet materiale. Mange planter ble kjøpt i planteskoler og især fra Glendoick Gardens. Arboretet fikk planter som gave fra The Rhododendron Species Foundation i Washington. Naturinnsamlet frø fikk vi bl.a. gjennom årlige frølister fra American Rhododendron Society (ARS), fra Kew-Gardens ekspedisjoner til Kina, Taiwan og Tyrkia, fra en svensk-skotsk-kinesisk innsamlingsekspedisjon til Yunnan og endelig frø samlet av medlemmer av Rhododendronforeningen i Danmark, som siden 1974 har vært en avdeling (chapter) av ARS.

Formering av rhododendron i Hørsholm.

I Hørsholm, som på Milde, var en avgjørende forutsetning for å lykkes med oppbyggingen av rhododendronsamlingen, at det fantes mennesker som gikk inn for oppgaven med interesse og oppfinnsomhet. I Hørsholm ble gartner Thomas Poulsen fascinert av slekten. Han eksperimenterte med forskjellige såmedier, såingstidspunkter, lys og skygge og vanning og vettig bruk av insekt- og soppmidler. Både frø- og stiklinge-formering utføres nå med meget gode resultater i Hørsholm.

Klima og jordsmonn i Hørsholm.

I motsetning til Milde er verken jordsmonn eller klima ideelle for dyrking av rhododendron i Hørsholm. Årlig nedbør ligger omkring 600 mm (sammenliknet med nesten 1700 mm på Milde) og lange tørkeperioder skader ofte plantene om våren og sommeren. Vintrene kan bli relativt kalde

både i Bergen og i Danmark. Tabellen med månedlige middeltemperaturer i perioden desember – mars for de to kaldeste år siden 1975 viser, at vinteren kan være like kald i Bergen som i Danmark. Begge steder kan frosten i de kaldeste vintre gå mer enn en meter ned i jorden.

Månedlige gjennomsnittstemperaturer desember-mars i Bergen (Søndergaard 1989) og Danmark (landsgjennomsnitt, Rosenørn 1986) i de to kaldeste vintre siden 1975.

	des.	jan.	febr.	mars
Bergen				
1978/79	-1,5	-3,8	-3,4	4,1
1985/86	0,6	-3,1	-4,8	3,5
Danmark				
1981/82	-4,0	-3,6	-0,7	3,3
1984/85	2,7	-5,0	-4,3	1,0

I Danmark bidrar sterk vind til å øke skadene av en kald vinter, mens en i Bergen kan oppleve at vannmettet jord kan fryse til is på meget kort tid, med mer eller mindre øyeblikkelig plantedød til følge. Endelig kan en i Bergen oppleve at en ekstrem kald vinter etterfølges av en kald sommer og regnrik høst. Vinteren 1978/79 og den følgende sommer og høst står som et skrekkelig eksempel på en slik kombinasjon.

Jordsmonnet i Hørsholm består av sandblandet leire overleiret av mold med moderat sur reaksjon (pH omkring 5,5). Bunnvegetasjonen er dominert av en aggressiv blanding av gresser (bl.a. kveke, hundegras), bringebær og høymole. Før planting blir det tilført en god porsjon veksttorv i plantehullet. Etter planting legges et tykt lag bartreflis omkring plantene (såkalt grønn flis fremstilt av tynne greiner og bar). Flisen begrenser veksten av ugress de følgende to til tre år og holder på fuktigheten og bidrar muligvis også til en senking av vekstmediets pH. Bunnvegetasjonen må skjæres ned to til tre ganger om året en rekke år etter planting, hvis rhododendronplantene skal ha en sjanse for å etablere seg, og sluttelig oppnå kontroll over ugresset. Kunstig vanning kan bli nødvendig i særlig tørre perioder om våren og sommeren, men må begrenses mest mulig på grunn av kalkholdig vann.

Dyrking av rhododendron er én av mange aktiviteter i Arboretet i Hørsholm, og da det er begrensede ressurser til rådighet, vil anleggsperioden strekke seg over en årrekke. Etter 15 års arbeid begynte Rhododendronsamlingen på Milde å ta form. Det samme er nå (i 2002) i ferd med å skje i Hørsholm.

Tålmodighet og utholdenhet er vesentlige forutsetninger, hvis man vil lykkes med å etablere gode samlinger av rhododendron.

I Forstbotanisk Hage i Charlottenlund finnes det gode betingelser for rhododendron og en veletablert og gammel samling av både arter og kultivarer (for eksempel *R. auriculatum*, *campanulatum*, *galactinum*, *luteum* (fra 1890), *lutescens*, *oreodoxa* var. *fargesii*, *orbiculare*, *schlippenbachii*, *sutchuenense*, *wardii*, 'Hugo de Vries', 'Jacksonii', 'Pink Pearl' og 'Temple Belle'). Det er etablert et gunstig skogsklima i hagen og det er dannet et jordsmonn som egner seg for dyrking av en rekke arter og kultivarer av rhododendron, uten tilførsel av veksttorv. Parallelt med oppbyggingen av samlingen i Hørsholm utvides samlingen i Charlottenlund med noen av de mest interessante og tandre arter, som har større sjanser for å klare seg her enn i Hørsholm, der klimaet er noe kaldere. En gave på DKK 55.000 fra Direktør dr. techn. A.N. Neergaards og Hustrus Fond ga oss muligheter til å fremskynde oppbyggingen av samlingene i Hørsholm, bl.a. med azaleer hentet inn fra Holland, Skottland og USA. En kopi av artssamlingen i Hørsholm etableres gradvis i parken til Jægerspris Slot i Hornsherred på Nordsjælland. Frederik VII's Stiftelse eier slottet og bevilget penger til innkjøp av planter. Et område på ca 20 mål av parken er avsatt til formålet. Jordsmonnet er humusrik torv med en bestand av ask som er blitt lysstilt og klargjort til underplantning. Imens har hundrevis av rhododendronplanter levert fra Arboretet i Hørsholm vokset seg store i slottparkens planteskole.

Kultivar-samlinger.

Kultivarer av rhododendron har vært og vil bli plantet i separate områder, både i Hørsholm og i Jægerspris, og det vil bli satset på å velge de beste typer. I denne sammenheng kan det hentes verdifull informasjon – og inspirasjon – i Rhododendronforeningens samling på Gammel Kjøgegaard, i Køge, 40 km sør for København og i Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Have på Frederiksberg. I Københavns Universitets Botaniske Have på Nørrevold er samlingen av rhododendron under utbygging, bl.a. med en særskilt gruppe av materiale som gjennom tidene er blitt innført av danske plantesamlere.

Avslutning.

Det finnes en generell og stadig voksende interesse for rhododendron i både Danmark og Norge. Hovedinnholdet i denne artikkelen ble i høsten 1998 presentert på et møte i den danske Rhododendronforening. Som sedvanlig ved foreningens møter kom det over hundre tilhørere, hvilket langt overgår hva liknende foreninger får til. De samlinger, som nå etableres og utbygges i

Hørsholm, Charlottenlund og Jægerspris vil inngå som deler av det eksisterende nettverk av Rhododendronsamlinger i Danmark. Vi ser frem til at det om få år vil være etablert gode og pålitelige referansesamlinger i Hørsholm, Charlottenlund og på Jægerspris.

Etterskrift.

Siden sommeren 2000 har forfatteren vært tilknyttet Rogaland Arboret, Stavanger botaniske hage og Planteforsk Særheim forskingssenter, som er gått inn i et forskningssamarbeid. Gjennom 25 år er det oppbygget en omfattende samling av rhododendron i Rogaland Arboret med stor vekt på kultivarer. I Stavanger botaniske hage finnes det også rhododendron, men i mere beskjedne målestokk og med et stort innslag av ukontrollerte hybrider. Begge stedene vil det bli satset på utbygging av samlingene, med en stor samling av både arter og kultivarer i arboretet og en mindre samling av utvalgte tandre arter i botanisk hage, som har et mere gunstig klima enn arboretet.

Litteratur

- Bean, W.J., 1976: Trees and Shrubs Hardy in the British Isles, Vol. III, 8th Revised Edition. London..
- Chamberlain, D.F., 1982: A Revision of Rhododendron II. Subgenus Hymenanthes. Notes from the Royal Botanic Garden Edinburgh. Vol. 39, No.2
- Chamberlain, D.F. & S.J. Rae, 1990: A Revision of Rhododendron IV Sub-genus Tsutsusi. Edinburgh Journal of Botany. Vol 47, No. 2
- Cox, P.A., 1985: The Smaller Rhododendrons. B.T. Batsford, London.
- Cox, P.A., 1990: The Larger Rhododendron Species. B.T. Batsford, London.
- Cox, P.A. & K.N.E. Cox, 1997: The Encyclopedia of Rhododendron Species. Glendoick Publishing.
- Cullen, J., 1980: A Revision of Rhododendron 1. Subgenus Rhododendron sections Rhododendron & Pogonanthum. Notes from the Royal Botanic Garden Edinburgh. Vol 39, No.1
- Philipson, W.R. & M.N. Philipson, 1986: A Revision of Rhododendron III. Subgenera Azaleastrum, Mumeazalea, Candidastrum and Therorhodion. Ibid. Vol. 44, No. 1.
- Judd, W.S. & K.A. Kron, 1995: A Revision of Rhododendron VI. Subgenus Pentanthera (Sections Sciarhodion, Rhodora, and Viscidula). Edinburgh Journal of Botany. Vol. 52, No. 1.
- Kron, K.A., 1993: A Revision of Rhododendron Section Pentanthera. Ibid. Vo. 50, No.3.
- Rosenørn, S. , 1986: De klimatologiske forhold under vintrene 1981-82 og 1984-85. Climatological conditions during the winters 1981-82 and 1984-85. Ugeskrift for Jordbrug, 131. 219-221.
- Royal Horticultural Society. The Rhododendron Handbook; Part I, Rhododendron

Species, 1967; Part II, Rhododendron Hybrids, 1969.
 Royal Horticultural Society 1998: The Rhododendron Handbook.
 Stevenson, J.B., ed. 1930: The Species of Rhododendron. London.
 Søndergaard, P., 1989: Experiences with cultivation of plants from the southern hemisphere in West Norway compared with observations from Denmark and the Faeroe Islands. In AA century of tree-planting in the Faeroe Islands@. Annales Scient. Faeroensis, Suppl. XIV. 165-180.

Plantetur til Sikkim, Nord-India

Ved Inga Olsen

Som medlem av Dansk Rhododendronforening fikk jeg se i "Rhodo Nyt" at det ble planlagt en tur til Sikkim våren 2000. Syntes dette hørt spennende ut, og meldte meg på. Tenk å få komme til Himalaya og se Rhododendronskogene! Jeg var svært spent på turen, særlig fordi jeg kom alene fra Norge. Jeg skulle være sammen med danske "rhodomaner" som hadde mye større kunnskap enn meg. Men jeg hadde ikke trengt å bekymre meg. De var alle svært hyggelige mennesker!

Sikkim er en av Indias minste stater (på størrelse med Sjælland i Danmark), og ligger helt i nordøst opp mot Himalayas sørside. I nord grenser Sikkim til Tibet, mot Nepal i vest og mot Butan i øst. Høydeforskjellen er stor og varierer fra 800 m i syd til 7-8000 m mot nord. Klimasonene er derfor veldig forskjellige, og varierer fra tropisk til alpint (arktisk). For oss planteelskere er Sikkim et paradys. Det finnes 36 rhod. arter, 600 orkidé-arter og flere arisaema-arter og mange forskjellige alpine arter.

Vi startet 21. april og flyturen gikk via London, New Delhi til Calcutta. Deretter med tog til New Salpaiguri i Vest-Bengal, og en lang busstur til byen Darjeeling. Det var et imponerende landskap med vid utsikt flere steder til dalene og fjellene rundt oss. Små primitive hytter og hus med bedeflagg hengt opp på snorer langs veien, var et særsyn. Vi kjørte gjennom et frodig landskap med tett skog bestående av små og store trær av mange slag. Vi så flere furu- og granarter, bambus, cryptomeria og bregner. På veien til Darjeeling fikk vi også se de første rhododendron; vakre *R.dalhousia* med store kremgule blomster! Bussen måtte stoppe flere ganger underveis når vi fikk se blomstrende orkideer som vokste på trestammene som epifytter. Foto- og video kamera ble selvfølgelig brukt flittig under hele turen. Noen av deltakerne hadde 8-10 filmer i bagasjen!

Ved ankomst til hotellet i Darjeeling fikk vi Himalayas tørkle lagt rundt halsen som en velkomst, og vi følte oss både velkomne og trygge. Etter et utmerket måltid mat, var vi på besøk i en privat rhododendron-hage med mange vakre planter.

Dagen etter skulle vi dra til Sikkim, og få vår første tur med jeep til Rhododendronområdene. Fordi Sikkim grenser opp mot Tibet, har det indiske militæret bygget ut veinettet slik at det går an å komme til på svært avsides-

liggende steder med landrover el. jeep. Veiene er elendige og veldig smale og vi satt ofte med hjertet i halsen. Noen ganger så det ut som om vi var langt ute på kanten, og oppdaget at veien gikk stupbratt ned på den andre siden. Takket være dyktige sjåførere gikk det bra likevel.

Åtte timer tok turen med buss fra Darjeeling til Bersay i Vest-Sikkim i et meget varierende terreng. Alt var nytt og spennende. Vi var i ca. 2500m høyde og måtte gå i et par timer før vi kom frem til hytta hvor vi skulle bo. Langs veien vokste kjempetrær av *R.arborum*, *R.grande* og *R.griffithianum*, og inne i gresset vokste *Arisaema griffithii* med sine mørkstripete "kolber". Det er helt eventyrlig å se så mange store trær av rhododendron vokse vilt. Flere med imponerende og omfangsrrike stammer med gråbrun bark. Spesielt *R.hodgsonii* var vakker, men dessverre avblomstret.

Selve hytta i Bersay var en historie for seg. Et stort rom til spisesal, men uten stoler. På soveloftet lå vi side om side, men sovnet fort fordi vi alle var ganske slitne etter turen. Vi hadde dagen før møtt vår indiske kontaktperson/agent for turen og hans hjelpere. De var indiske (sikkimesere) gutter som var med oss, og de laget all maten på turene. Fantastisk gode og spennende retter ble tryllet frem, selv om det til tider var ganske primitive forhold.

Neste dag våknet vi til flott vær og skinnende sol. Noen av oss måtte ut og se på utsikten allerede kl.5 om morgenen. Den var helt overveldende! Vi så store trær av *R.arboreum* med blodrøde blomsterklaser i store mengder i forgrunnen, og med Himalayas snødekte fjell i bakgrunnen, var det litt av et syn! I det fjerne mot nord så vi verdens 3. høyeste fjell Kanchenjunga (Sikkims hellige fjell) med sine 8598 m. Og etter frokost skulle vi ut for å utforske stedet og finne rhododendron.

Det som var mest iøynefallende var *R.arboreum* som det var mange av. Så vakkert! Det var trær som kunne være 15-20m høye! Vi så óg *R.grande*, *R.barbatum* og *R.dalhousia*. Store, gamle trær med kjempestammer så vi også på vår 2-3 timers botaniseringstur i tett gammel urskog av rhododendron og andre spennende trær fulle av lav. Det var også en del planter som ikke lot seg identifisere eller artsbestemme. Blader og blomster ble tatt med hjem til hytta og studert og diskutert. Jeg, som var delvis nybegynner i "faget", fikk lære mye nytt og spennende.

Neste dag kjørte vi til Gangtok, Sikkims hovedstad, hvor vi skulle overnatte. Deretter videre til vårt neste rhododendronområde: Yakchey Lodge. Det var

med spenning vi tok ut i fullastede landrovere. Vi hadde blitt fortalt at det hadde vært flere jordskred i området hvor vi skulle kjøre. Denne turen kommer jeg aldri til å glemme... Vi så at veien hadde rast ut flere steder, og vi måtte kravle over sammenbundne trestammer og lignende. Vannet fosset ned på den ene siden, og det var dypt ned på den andre. Vi kom heldigvis velberget over, og det sto nye biler og ventet på den andre siden av jordskredene. Jeg hørte ingen klager, vi skulle jo videre for å se på rhododendron! Sent på kvelden ankom vi Yakchey Lodge hvor vi skulle bli et par dager. Hytta lå fint til på en stor slette mellom høye, snødekte fjell. Det var enorme mengder planter rundt hytta. På gressletten hvor det gikk yak okser fredelig og beitet, vokste det mange *R.ciliatum*. Store tepper av opp til 50 cm høye planter med lys rosa blomster i tette klaser. Tett ved hytta fant vi også flere flotte eksemplarer av *R.thomsonii*, *R.barbatum* og noen store fine busker av *R.niveum*. Denne er for øvrig Sikkims nasjonalblomst. Virkelig skjønn, med store, mørke lilla-blå klokker i runde klaser. Vi fant óg *R.glaucophyllum*, *R.anthropogon*, *R.camelliflorum*, *R.campylocarpum*, *R.lepidotum*, *R.nivale* og *R.wallichii*.

Som de ekte "rhodomaner" vi er, gjorde vi vårt ytterste for å sikre oss frø av de varierende artene. Nå, to år etter turen, har flere av frøene slått rot og spirer livskraftig til stor spenning. Jeg følger dem nøye og har godt håp om en dag å se de i full blomst.

R.pendulum er en spesiell rhododendron som var det mest spennende å finne, ifølge mine danske reisevenner. 2-300 m fra hytta fant vi denne voksende på en trestamme som lå veltet over et lite dalsøkk. Vi strevde litt for å få fotografert den, siden vi måtte krabbe og delvis åle oss ut på treet for å få knipset nærbilde. Men hva gjør man ikke for å få et foto av en sjelden rododendron! Blomsten var helt nydelig; åpen og kremhvit med brune støvbærere. Bladene var små og hårete. På sletten foran hytta var det ganske store partier med *Primula denticulata*, og en plante i erteblomstfamilien sto i full blomst flere steder, den gule *Piptanthus nepalensis*. En av kveldene i hytta på Yakchey Lodge opplevde vi et fryktelig uvær med regn, hagl og torden og vannet fosset ned. Men neste morgen våknet vi til sol og fint vær igjen.

Vi skulle på tur til Yumthang Valley, en dal med rike rhododendronforekomster. På veien opp var det nok et jordskred, men med flittig bruk av hakke og spade, var vi over etter en liten stund. Yunthang Valley lå fint til i ca. 4000m høyde mellom store snøkleddede fjell. Her fant vi igjen flere *R.anthropogon* og *R.lepidotum*. Siden området mellom Yumthang Valley og

hytta vi bodde i er det mest artsrike området, kjørte vi etter noen timer nedover igjen. Her er det fantastiske forekomster av flere flotte arter tett inntil veien, og det var lett å se dem fra bilen. På turene våre var det bare å si fra når vi så noe interessant, sjåførene stoppet jeepen med en gang. Her fant vi *R.hodgsonii*, *R.triflorum*, *R.wallichii*, *R.campanulatum* med en flott lysrosa farge og *R.fulgens* med elegante runde klaser med skarlagensrøde blomster. Tilbake ved hytta så jeg til min forundring at *R.ciliatum* (som det fantes store mengder av) ikke var blitt særlig ødelagt av uværet kvelden før, men lyste fint med sine rosahvite blomster.

Om kvelden etter middag var vi igjen ute, og da for å finne en *R.lanatum* som vokste i en bratt skråning et par hundre meter ovenfor hytta. Denne hadde mine danske reisevenner sett da de besøkte stedet i 1994. Vi kravlet ivrig oppover i en bratt snøbre, ganske ufremkommelig. I snøen fant vi blader av *R.lanatum* som uværet nok hadde revet med seg. Høyere oppe så vi en enkelt plante med lysende gule blomster henge utfor en klippe over en foss. På grunn av det ufremkommelige terrenget måtte vi nøye oss med å ta noen bilder.

Det siste området vi skulle besøke, var spesielt spennende. Det var Lachen-området, og det viste seg at det var først i 1999 at det var blitt åpnet for turister. Grunnen kunne være at det lå ganske nær grensen til Tibet. Byen Lachen var spesielt sjarmerende. Menneskene var åpne, vennlige og gjestfrie. På spasertur rundt i byen ble vi bedt inn på te i et primitivt, privat lite hus. Dette opplevde vi flere ganger på våre reiser, og vi ble hele tiden møtt med stor vennlighet av den sikkimesiske befolkning.

Etter en overnatting i Lachen by var vi neste dag på vei opp langs elven Tista til Thanggu og vi kjørte helt til enden av veien i Yongdi. Området lå i 4000m høyde og var blåsende og kaldt. Her fant vi enda flere av de lepidote (småbladede) artene da vi var ute og botaniserte igjen. Foruten *R.campanulatum ssp.aeruginosum* med rosa blomster, var det mest de samme plantene som tidligere nevnt vi så. Men det var en spesiell alpin liten plante som var helt nydelig med lyseblå blomster. Den kunne ligne litt på en gentiana, men var vanskelig å artsbestemme. Etter en dag i Lachenområdet, var vi på vei tilbake til Gangtok igjen. Selv om vi hadde hatt en problematisk tur en uke tidligere, var veien nå i kjørbar stand. Tilbake i Gangtok fikk vi tid til å handle, beskue Rumtek kloster, besøke vår reiseleders far og se deres hus og flotte hage.

Neste dag startet hjemturen. Etter en lang nattlig busstur til Bagdogra skulle vi fly til Calcutta hvor vi overnattet. Vi fikk besøke Calcutta botaniske hage, hvor det mest interessante var et fikentre, *Ficus benghalensis*, med 1825 stammer og en omkrets på 500 m (omtalt i Guinness rekordbok). Denne botaniske hagen var først og fremst en samling av sjeldne trær. Neste dag fløy vi hjem via London.

Dette var en tur jeg aldri vil glemme. Det var en opplevelse å få lære om kulturen i Sikkim, få se hvordan menneskene der lever, oppleve deres vennlighet og gjestfrihet, men kanskje mest av alt, få se den praktfulle naturen og floraen. Så mange inntrykk!

Til slutt vil jeg si tusen takk til Lene og Rüdiger Scheid, samt Finn Harboc i Danske Rhododendronforening som arrangerte denne turen. Takk og til mine danske reisevenner som jeg fikk dele opplevelsene med. Takk også til Sailesh Pradhan, vår sikkimesiske reiseleder som gjorde at vi følte oss trygge selv i de mest umulige og uvanlige situasjoner.

Og nå drar hun tilbake...

Her er det som man kanskje har hørt om tidligere. Det er en fantastisk tur til de gamle blomstrende fjellsider! Ingen skal komme her og si at rhodomaner har lagt utforskertrangen bak seg, at de dro ut på slutten av 1800-tallet og helst fra England og andre kolonimakter! Nå drar den ene godt voksne personen etter den andre av sted, ligger på sovesaler, spiser primitivt og krabber over fosser og stryk! Og stråler av hjertevarme opplevelser når de er vel tilbake i 'gamlelandet'! Inga sier at den danske rhododendronforeningen har mange slike turer om året, og du trenger ikke å være medlem hos dem for å være med! Foreningens hjemmeside er: www.rhododendron.dk og e-mail til Bo Holst Pedersen, som nå er formann er: hanne.bo@mail.dk Turen koster ca. 20.000 kr for en 16 dagers tur, da er absolutt alt inkludert, fra mat og drikke, til inngangspenger, guiding, leie av jeep osv. Det eneste de betaler ekstra for denne gangen, er en liten omvei de ønsker å ta til den indiske byen Agra, for å se et lite minnesmerke som står der, Taj Mahal kalles det visst... Vi ønsker dere en riktig god tur, Inga, og gleder oss til å få høre hva dere opplever denne gangen!

Fortsatt fra side 11.

av fordampningen, som igjen er kontrollert av temperaturen. Derfor ble en enkel indeks for fuktighetsbalansen beregnet, basert på forholdet mellom temperatur og nedbør.

Klima nisjer

Resultatene viste at gjennomsnittlig årsmiddeltemperatur, sammen med fuktighets-indeksen, var de beste variablene til å definere klimanisjene i Himalaya. Minimums- og maksimums-temperaturer kunne ikke forklare noe ekstra. Realiserte nisjer basert på middeltemperaturen og fuktighets-indeksen var også mest i samsvar med hvordan de overlever i hager. Dette er litt overraskende siden minimums- og maksimums-temperatur var antatt å være mer kritisk for overlevelse. Selv om alle klima variablene kun er indikatorer på det mikro-klimaet planten egentlig opplever, er det naturlig å anta at ekstremverdier er bedre indikatorer for overlevelse enn middelverdier.

En sammenligning mellom det naturlige temperaturintervallet (Himalaya) og intervallet basert på forekomster i botaniske hager, avvok nesten alltid mot den varme enden av temperaturgradient, dvs. hageklima var generelt varmere enn det naturlige temperaturintervallet. Dette avviket var minst for middeltemperaturen og størst for minimums-temperaturen i den kaldeste måned og maksimums-temperaturen for den varmeste måned. Klimanisjene viste også at alle rhododendronartene, med unntak av den mest vanlige (*R.arboreum*), kunne klare seg i et varmere og tørrere klima enn det de opplever i Himalaya.

I Himalaya vokser *R.arboreum* i den laveste og varmeste sonen, mens *R.campanulatum* og *R.wallichi* vokser i den høyeste og kaldeste sonen. *R.barbatum* har en intermediær posisjon. Dog er det viktig å påpeke at fra 2.500 til 3.500 moh kan alle artene vokse. Denne rangeringen ble også funnet i hagene med hensyn på middeltemperatur, med unntak av *R.wallihi*. Denne arten tilhørte *R.campanulatum* fram til 1982, så her kan det ligge litt taksonomiske unøyaktigheter.

Noen enkelt resultater

***R.arboreum*:** Alle hageforekomstene (7.8 – 11.6°C) ligger innenfor det realiserte middeltemperaturintervallet (4.4 – 19.3°C). Dette gjelder og også for maks- og min-variablene.

***R.barbatum*:** Hageforekomstene (7.7 – 11.6°C) ligger innenfor det naturlige middeltemperaturintervallet (6.0 – 11.9 °C), men mange hager var i et mildere vinterklima (11) og varmere sommerklima (15) enn forholdene i

Himalaya. Hager med *R.barbatum* var ofte i et tørrere klima enn i Himalaya.

***R.campanulatum*:** Forskjellen mellom middeltemperaturen i hager (4.3 -11.6°C) og det naturlige intervallet i Himalaya (3.3 – 10.2°C) var lite, men ni av trettitre hager med *R.campanulatum* var i et varmere klima. Mange hager var i et mildere vinterklima (16), samt varmere og tørrere sommerklima (27) enn forholdene i Himalaya.

***R.wallichii*:** Denne arten har den største forskjellen mellom middeltemperaturen i hager (4.3 -11.6°C) og det naturlige realiserede intervallet (3.3 – 10.4°C), hvor seks av tjue hager er i et varmere klima. En rekke hager var i et mildere vinterklima (11), samt varmere og tørrere sommerklima (16) enn forholdene i Himalaya.

Prosjektet fikk gode data på underartene (ssp. *arboreum* og ssp. *cinnamoeum*) av *R.arboreum*. Denne arten har et særdeles brått skille i naturen mellom sine to underarter nær den optimale temperaturen for hovedarten (10.5 –12.5°C), der ssp. *cinnamoeum* vokser fra 11.5 til 4.4°C og ssp. *arboreum* vokser fra 19.3 til 11.0°C. Dette er også gjenspeilet i hagedata. Underarten ssp. *arboreum* er mest vanlig i de varme hagene mens ssp. *cinnamoneum* er mest vanlig i hager med et kaldere klima.

Klimaendring og rhododendron

Resultatene viser at de utvalgte rhododendronartene har en videre potensiell nisje enn den realiserede nisjen i Himalaya, med unntak av *R.arboreum*. Hage-dataene demonstrerte at de fleste kan overleve i et varmere og tørrere klima. Resultatene viste også at de ikke kan vokse i hager som er kaldere enn hvor de forekommer naturlig, med unntak av *R.Campanulatum*, som har fire forekomster som er kaldere enn minimumstemperaturen i Himalaya. Selv om rhododendronforedling fokuserer på hardførhet (mot kulde), viser disse resultatene at det genetiske kuldepotensialet ikke er utnyttet for denne arten. Dog er de fleste hager langt nord for den breddegraden hvor rhododendronartene vokser naturlig. Det er derfor mulig at kulde, kombinert med en annen års- og døgn-variasjon av sollys, ikke lar seg forene. Spørreundersøkelsen avslørte gjennom kvalitative observasjoner at kulde kombinert med solrike vårdager er en typisk fatal situasjon for mange rhododendronarter. Lyset kan sette igang fotosyntesen, mens bakken ennå ikke er fri for tele, ergo tørker planten ut. Dette er et typisk problem i kontinentale klima, og forklarer hvorfor mange av hagene som hadde de fire rhododendron artene ligger ved kysten.

Dette er et eksempel på en klimatisering som er så utdelt og så vanskelig å forutsi at den kan bli. Hvis temperaturen øker i dette århundre, vil ikke disse artene trenge å forflytte seg oppover i høyden for å kompensere for temperaturøkningen. De overlever godt der de står. Det er uvisst om de klarer å formere seg i et varmere klima, men de vil ikke forsvinne og derved være til hinder for andre arter som vil kolonialisere området. Dette viser at prediksjoner av biogeografiske endring av utbredelse til trær ikke kan gjøres på grunnlag av data kun basert på den realiserte klima-nisje, slik det ofte praktiseres i dag. Selv om det ikke ble demonstrert at *R. arboreum* har en større fundamental nisje enn den realiserte, vil denne arten ikke bli mer berørt av klimaendring enn de andre. Dette skyldes at arten har to underarter med ulik preferanse til temperatur. Et varmere klima kan føre til at den ene underarten vil overta dominansen på bekostning av den andre, men arten som sådan blir ikke berørt. Dette viser igjen at en direkte prediksjon av biogeografiske endringer basert utelukkende på den realiserte klima-nisjen ikke er mulig uten kjennskap til artens potensiale og fleksibilitet.

Min favoritt

Ved Svein Petter Kveim

For ca. 5 år siden hadde jeg også dette nesten *umulige* valget med å skulle plukke ut en favoritt: Hedersplassen i inngangspartiet var reservert den fremste representanten for denne fremste av alle slekter ... (?). I et miljø omgitt av lave nåletrær, stein og mosesildre, trengtes vintergrønne blader. Og nå som da faller valget, og de varmeste tanker, på en arts-krysning som Warren Berg har gjort av *R. yakushmanum* x *R. tsariense*, kalt 'Queen Bee'.

I fotballverdenen er noen best uten ball. Og min favorittsort er egentlig representant for mitt favoritttema: Best uten blomst. Jeg ønsker severdighet og "skjønnhetsimpulser" hele året. Det er, når alt kommer til alt, det viktigste i et inngangsparti. For blomstene til 'Q.B.' er ikke så voldsomt mye å skryte av. De er på ingen måte stygge og dårlige, men allikevel noen hakk bak hybrider som er foredlet med tanke på blomstestørrelse, farge og antall. 'Q.B.' trenger dessuten noen år på å komme skikkelig i gang med blomstringen. Som man ser av dette 2 år gamle bildet, har det vært noen spredte

tilløp. Men om det ikke er så mange av dem, så er det spennende å følge den herlige utviklingen blomstene gjennomgår fra de brunhårete knopp-skjellene brister, og en ser de første rosa, sammenfoldete ”gavepakker”, til de fremstår nærmest hvite som fullt utviklede blomster. Dette skjer tidlig i mai, på en tid da alle blomster taes imot med begeistring.

Med så tidlig blomstring kan frostskafer på blomstene være et hypotetisk problem på enkelte lokaliteter, noe jeg heldigvis ikke har opplevd her utenfor Bergen, så langt. Men jeg er mentalt forberedt, og nå i år står dronninga for første gang smekkfull med runde, yppige knopper, så ... Det er som antydnet altså *etter* blomstringen at 'Q.B.' starter sin aller mest særpregete utviklingsperiode, med brungrått, tykt, filtaktig hårlag på de nye skuddene. Dette sitter lenge på, men faller etterhvert av på oversiden. Om høsten og vinteren er de vakre bladene mørkegrønne oppå, mens undersiden beholder et svært dekorativt oransjebrunt hårlag. Det var etter å ha oppdaget hvor mye 'Q.B.' har å gi gjennom hele året at jeg 'bare måtte ha' en til. Den begynte sin tilværelse i krukke, i påvente av en ny, og litt spesiell plass å bo på. Men den har blitt boende i krukken, til mye glede! I en krukke løftes den høyere; en kan lettere følge med dens artige attributter på bladundersiden, og det er enkelt å variere plassering etter smak og behag, etter årstids- og klimatiske variasjoner osv. Andre Rhododendron kan jo også fint leve i krukke en periode, men virker ofte tunge og statiske til sammenligning.

En dronning har selvsagt sine nykker og negative sider: Hun er sannsynligvis ikke utpreget robust, trenger godt med lys og god drenering, hun er 'touchy' på gjødslingen, og enkelte podete eksemplarer har hatt dårlig sammenvoksing. Fra Glendoick Gardens forteller de at de har sluttet med klonen for den er vanskelig å røte, og de har sin egen krysning av samme arter, som skal ha bedre bladverk og røtter. Uansett er dette en dronning verdt å blø litt for om en holder til ved den milde kyststripen. Og fra Gimle Planteskole i Norheimsund kan en få tak i stiklingeformerte planter av og til.

'Q.B.' vokser ganske sakte og kompakt, og vil trolig etter hvert bli 1- 1,5 meter høy og bred. Warren Berg har også døpt broren 'King Bee' fra samme kryss, og det skal også finnes en R. dichroanthum-hybrid med navn 'Queen Bee', som ikke må forveksles.

R. 'Queen Bee'

Foto: Svein Petter Kveim.

R. reticulatum (Alliance) blant strutseving i Forstbotanisk Have

Foto: PS.

Alperose - Rhododendron

Noen å snakke med også for dovne og eldre

Noen tanker fra Dagfinn Tveito

Selvsagt kan alle planter snakke, de kan prate med hverandre, men også med oss mennesker, - eller vi kan i det minste snakke med dem. Det er ikke alltid at "plantprat" kan høres. Det snakkes på mange andre måter, for eksempel ved å bevege seg, vokse på spesielle måter, reagere på ulike temperaturer, på lysforhold, på berøring, men mest av alt ved tause tankeoverføringer.

Navnet

Først noen "filosoferinger" om navnet. - Rhododendron er det botaniske slektsnavnet, men vi ønsker oss også et norsk navn. For noen år tilbake ble det snakket og skrevet om "Alperose" som det norske navnet. Nå sier mange rododendron og tenker neppe over om de sier det botaniske navn med h eller et fornorsket navn uten h. Innerst inne i mitt hjerte klinger navnet "Alperose" svært godt, - og så har vi jo "Lapprosen". Herman Wildenvey skrev: "Navnet skjemmer ingen, det er Selma denne gang". - Så kan vi glemme navnespørsmål og la navneproblemet ligge. Planten selv skal få slippe å uttale seg. Det er nå en gang slik at barnet ikke blir spurt om hva det vil hete når det bæres til dåpen. Men det er ingen tvil om at slekten Rhododendron har like vakre og talende blomster som roser.

Hvordan prate med blomster

Har du kikket tanketalende inn i kameraet når du fotograferer nærbilde av alperosens sjarmerende blomster? Hver blomst har sitt ansikt, sitt smil, sin sjarm, sine spesielle fargesjatteringer, og når du forteller dem dine egne kjærlige og positive tanker, blir disse bekreftet og besvart - alt etter ditt eget og plantens dagshumør. Det er vanskelig å finne mennesker å snakke med som er mer forståelsesfulle enn alperosenes blomster. Kjærlighetens varmende, talende språk blir reflektert som fra et speil. Du får tilbake din egen jublende glede ved livet. Spesielt om våren og på forsommeren når forventningens spenningsnivå allerede fra før er på topp både hos planter og mennesker.

Men det er ikke nok å snakke med bare en av de mange ulike sorter. Ingen må føle seg forbigått. Alle må få sin del av vår oppmerksomhet. Dersom

noen blir sviktet, vil det straks gå ut over både vår egen og plantens trivsel. Og når vi kikker på og snakker til blomstene helt i "nærbilder", må vi se både litt ovenfra, nedenfra og fra sidene, for blomstenes uttrykk, - deres svar på våre innerste tanker er mer nyansert enn det å se rett fram.

Plantenes trivsel

Du som har en hage, har ansvaret for hvor godt plantene har det. Oppdager du at planter har et dårlig naboforhold - snakker lite hyggelig med hverandre - er det relativt lett å flytte den ene eller den andre. Det er nemlig få planter som er så lette å flytte som alperoser - selv om de er blitt relativt store. La de endelig få plass nok. Det hadde ikke jeg lært da jeg første gang plantet alperoser i vår hage.

Hele året rundt er de så verdifulle og vakre, alperosene. De fleste buskene har sine vakre symmetriske former og så de avlange, flotte, blanke, grønne bladene - også hele vinteren. Da taler de sitt eget språk uten at vi snakker til dem. Etter som det blir kaldere og kaldere krøller de seg vakkert sammen, reduserer sin aktivitet og forteller at så svært mye kaldere vil de helst ikke ha det for virkelig å trives. De har det som oss mennesker, alle liker ikke kulden like godt.

Nesten ikke noe stell

Og så denne velsignede egenskap at vi slett ikke behøver å tenke på at buskene skal skjæres og nesten ikke gjødsles. De klarer seg bokstavelig talt selv - på nesten alle måter, bare de får et voksested som de liker, og så rikelig med plass omkring seg. Alperoser - rododendron - er faktisk de mest ideelle busker for dovne og eldre hagemennesker. Plantene og blomstene kan beundres, snakkes til - uten at en behøver å bøye seg - og de krever så lite, så lite, - men gir så mye, så mye. Og de blir nesten ikke angrepet av skadedyr og sykdommer.

Heldig er alle som har skogstomt med furu og lyng. Her kan det lages deilige stier mellom alperoser, einer, lyng og et lett furutak over det hele. Husk å plassere ut noen enkle trestammer som sitteplasser. - Ta med termos, en sjokoladebit og kamera. Så kan hagevandringen også gjenoppleves når vinterstormene setter inn og alperosens blader har rullet seg sammen for å kvile langs din egen sjarmerende natursti.

**DEN NORSKE RHODODENDRONFORENINGENS
BOKSAMLING
BERGEN OFFENTLIGE BIBLIOTEK**

Den norske Rhododendronforening er i ferd med å bygge opp en samling med bøker på norsk og engelsk ved Bergen off. Bibliotek. Foreningens medlemmer og andre kan låne bøkene gjennom sitt lokale bibliotek. Kom gjerne med forslag til nye titler.

Foreløpig har vi følgende titler:

- Gunnar Gilberg: Rhododendron for alle. Alma Mater 1993, 172 sider, Fargefotos og svart/hvitt illustrasjoner.
- Per Magnus Jørgensen: Rhododendron i Det norske arboret. Fagbokforlaget 1996, 268 sider, Fargefotos.
- Knut Lønø og Arnulf Ringstad: Rododendron - dyrking av lave og hardføre sorter. Landbruksforlaget 1994, 100 sider, Fargefotos og svart/hvitt illustrasjoner.
- D.M.van Gelderen & J.R.P.van Hoey Smith: Rhododendron Portraits. Timber Press 1992, 424 sider, Fargefotos. 2 eks.
- Peter A. & Kenneth N.E. Cox: The Encyclopedia of Rhododendron species Glendoick Publishing 1997, 396 sider, Fargefotos. 1 eks.
- Kirsten Lindquist: Rhododendron för svenska trädgårdar. Rabén Prisma 1990/1995, 158 sider, Fargefotos og svart/hvitt illustrasjoner. 2 eks.
- Svend Aage Askjær: Rhododendron og andre surbundsplanter. Det danske Haveselskab 1990, 175 sider, Fargefotos. 1 eks.
- Cynthia Postan: The Rhododendron Story. The Royal Horticultural Society 1996, 224 sider, Fargefotos og svart/hvitt illustrasjoner. 1 eks.
- Andrea Kögel: Rhododendron og azalea. Cappelens Forlag 1997, 64 sider, Fargefotos og fargetegninger. 1 eks.
- Wilson, Argent, Bond, Chamberlain, Cox, Hardy: The Rhododendron Handbook. The Royal Horticultural Society 1997, 352 sider, Noen få fargefotos. 1 eks.
- Fred Galle : Azaleas. Timber Press 1991, 318 sider, 203 fargebilder. 1 eks.
- Walter Schmalscheidt. Rhododendron- und Azaleenzüchtung in Deutschland, Teil II, 1930 - 1990. 1 eks.
- Rhododendron i Danmark i 25 år. Rhododendronforeningens jubilæumsskrift 1999. 1 eks.
- Homer E. Sally and Harold E. Greer: Rhododendron hybrids. Second edition 1992 B.T.Batsford Ltd. 344 sider 592 fargefotos. 1 eks.

Nye bøker i 2001

Kenneth Cox: Rhododendrons and Azaleas: A Hamlyn care manual. Hamlyn 1998. 128 sider. Fargefotos.

Pat Halliday: The illustrated Rhododendron. Their classification portrayed through The artwork of Curtis's Botanical Magazine. Royal Botanic gardens, Kew 2001. 268 sider. Fargeillustrasjoner.

Lin Hawthorne: Rhododendrons, the new plant library. Lorentz Books 1999. 64 sider. Fargefotos.

Karen Wilson, RHS Editor: The Rhododendron Handbook 1998. Rhododendron Species in Cultivation. The Royal Horticultural Society. 351 sider. Få fargefotos.

Karen Wilson, RHS Editor: Rhododendrons with Camellias and Magnolias 1998. The Royal Horticultural Society. 96 sider. Fargefotos.

Karen Wilson, RHS Editor: Rhododendrons with Camellias and Magnolias 1999. The Royal Horticultural Society. 96 sider. Fargefotos.

Karen Wilson, RHS Editor: Rhododendrons with Camellias and Magnolias 2000. The Royal Horticultural Society. 96 sider. Fargefotos.

Karen Wilson, RHS Editor: Rhododendrons with Camellias and Magnolias 2001. The Royal Horticultural Society. 96 sider. Fargefotos.

Gunnar Bernler: Sågen, en bohusslänsk Rhododendronpark. Hft. 1997. 128 sider.

Juan Moscoso Rea: Rhododendron på Sofiero. Alle arter och hybrider samt Blomningsperioder för arterna. Hft. 1999. 24 sider. Fargefotos.

James L. Luteyn, editor: Contribution Toward a Classification of Rhododendron. The New York Botanical Garden. 1980. 338 sider. Fargefotos og svart/hvitt ill.

H. Edward Reiley: Success with Rhododendrons and Azaleas. Timber Press. 1992. 314 sider. Fargefotos.

H. H. Davidian: The Rhododendron Species. Volume 4. Timber Press. 1995. 232 sider. Fargefotos, illustrasjoner.

Sonja Nelson: Rhododendrons in the landscape. Timber Press. 2000. 255 sider. Fargefotos, illustrasjoner.

ÅPNE HAGER

Blomstergården / Villingstad plantesamling v/Hans Petter Foss

Hurumveien 11, 3440 Røyken Tlf. 31 28 49 56

Privat plantesamling, ca. 500 forskjellige plantesorter, derav ca 90 rhododendron.

Inga Olsen, Roligheten 5, Klodeborg, 4825 Arendal Tlf.37 09 42 45

Variert hage på ca 1500m² med stenbed, stauder og ca 200 forskjellige rhododendronarter og hybrider (medregnet de siste års frøplanter.) Mange forskjellige primula og surjordsplanter.

Oddbjørn Fosse, Malmv.15, Lye, 4340 Bryne. Tlf.51 48 82 68.

Hobbygartner med rhododendron som spesialitet. En dekar hage, ca.3000 planter, mest azalea og frøplanter.

Fint å kombinere med et besøk på Rogaland Arboret.

Kjell Kristoffersen, Vatne, 4300 Sandnes. Tlf.51 62 07 52.

Ca.5km fra Sandnes ligger den 1500m² store hagen med vel 100 rhododendronsorter og endel vintergrønne trær.

Torstein Borg, Tveit, 5694 Onarheim. Tlf. 53 43 50 77 mob. 911 83834

Rhododendronsamling i gårdstun. 250-300 ulike arter og hybrider.

De eldste plantene er 25 år gamle.

Hjørdis og Thorolf Juvik, Midtskogv.30a, 5200 Os. Tlf.56 30 07 03.

Vi har en liten hage 650m² i nærheten av Os sentrum med ca.150 forskjellige rhododendron, mest små, lave sorter, en blanding av arter og hybrider. Stein er brukt for å utnytte plantenes og tomtens egenart og der er to fiskedammer med en liten bekk i mellom.

Brit og Pål A. Skagseth, Snekkevikv. 82, 5239 Rådal. Tlf.55 22 64 35.

Besøk fortrinnsvis i mai-juni, men gjerne hele året, etter telefonisk avtale.

10 dekar stor eiendom ved Grimseidpollen, flere hundre

Rhododendronplanter, vesentlig villarter utplantet i blåbærlyng mellom furutrær.

Mona Klemmetsen, Nævisdal, 4821 Rykene Tlf. 37 09 33 30.

Vakker naturhage med fjell og bekker. Mange sjeldne busker, stauder og surjordsvekster blir prøvet ut her.

Torbjørn Lem Gjesteland, Vollane 10, 5105 Eidsvåg Tlf. 55 95 05 75.
Etabl. i 1974, ca. 2 mål naturtomt med 2-3 små dammer. Rundt 200
rhododendronarter og 130 hybrider. Interessante trær og løker.

I tillegg minner vi om Rhododendrarier ved byparken i Bergen og Det
norske Arboret på Milde, som er tilgjengelige hele året, samt Tjorehagen på
Radøy, som er åpen for publikum i sesongen.

Rhododendron salg. Rhododendron-arter og hybrider.

Fra vårens sortiment: R. augustinini, aureum, auriculatum,
brachycarpum Dwarf, bureavii, calophytum, fortunei, orbiculare,
pachysanthum, pronum, proteoides, rex ssp. ficolacteam, sutchuenese,
wardi l&s, wasonii, m.fl.

Hybrider: 'Anastasia', 'Annesgret Hannsmann', 'Buketta',
'Barmstedt', 'Egret', 'Elisabeth Hobbie', 'Felicitas', 'Frost Hexe',
'Flautando', 'Helsinki University', 'Kabarett', 'Ken Janeck', 'Lilofee',
'Loch Earn', 'Lugano', 'Mad Masson', 'Maharani', 'Petticoat', m.fl.

Ca. 150 ulike arter og hybrider.
Be om plante- og prisliste. Sender på postordre.

Inga Olsen's Rhododendron salg.
Roligheten 5, Klodeborg, 4825 Arendal.
Tlf 37 09 42 45. Fax 37 09 39 22. E-mail: ingaols@frisurf.no

Litt av hvert

Ved Gunnar Gilberg

I høstnummeret, 4-2001, av det amerikanske rhododendronselskapets "The Journal", har Hideo Suzuki en artikkel om tre av sine azaleafavoritter. Det er *R.pentaphyllum*, *R.quinquefolium* og *R.albrechtii* som alle vokser i fjellene i Kanto-regionen i Japan. Fellesbetegnelsen på japansk for disse tre artene er Yashio. De fungerer som symbol for prefektoret Tochigi, fordi en guvernør for meget lenge siden var så begeistret for dem at han like godt "annekterte" alle tre.

R.pentaphyllum er også kjent under navnet "Akagi-azalea" etter fjellet Akagi (les om Akagiparken i Lapprosen nr 2 og 3 – 2000). I generasjoner har folk fra landsbyene i dette området plukket grener med blomsterknopper og reist til Tokyo for å selge dem. Her ropte de ut: "Skal det være Akagi-azalea?". Og byfolket satte dem i vaser med lunke vann og kunne snart fryde seg over en nydelig blomstring. Hideo minnes med muntert vemod den gang han kjøpte en kjempestor, viltvoksende *R.quinquefolium* av en bekjent som eide fjellområdet der planten vokste. Planten var svært gammel, etter sigende flere hundre år, stor som et tre og dekket av blomster. Han leide seks mann, en bulldozer og en lastebil for å få den flyttet til sin hage. Første året etter flyttingen blomstret den med stor prakt, men allerede det andre året sa den takk for seg og døde. Hideo gjør seg naturligvis sine refleksjoner om årsakene til det.

Disse tre azaleane hører til seksjonen Sciadorhodion. Også en fjerde, nemlig *R.schluppenbachii* føres i dag under denne seksjonen, men den vokser hovedsakelig i Korea.

Kenneth Cox's bok *Rhododendron and Azaleas* er nå å finne i dansk oversettelse ved Grethe Bjerregaard og har fått tittelen *Rhododendron og Azalea* (-h'en i rhododendron er dessverre tatt bort). Konsulent for denne utgaven er den kjente rhododendrondyrkeren Sven Aa. Askjær og dette skulle borge for kvalitet. Boken er anmeldt i nummer 3/01 av Rhodo-Nyt, og får her meget fin kritikk. Det er en god bok for begynnere, men kan brukes av alle med interesse for rhododendron. Den er på 128 sider med mange fotografier, og formatet er 24 x 29 x 1,5 cm.

På internettsidene til ARS (American Rhododendron Society) finner vi

under rubrikken People en kort, men interessant artikkel om de to franske plantesamlerne Père Armand David og Père Jean Marie Delavay, skrevet av W.J. Bean. De to prestene samlet hver for seg planter i Kina fra midten av 1800-tallet, og som de første fra Vesten, fant de mange rhododendronarter som vi dyrker i våre hager i dag.

På disse sidene er det ellers et vell av informasjon om bøker, hager, personer, artikler, idéer og annet som har med rhododendron å gjøre; pluss en lang rekke linker. Du kan bare logge deg inn med ordet rhododendron og straks begynne å forsyne deg. Du vil få mye igjen for å spandere en vinterkveld til å surfe (fråtse) i dette stoffet.

Tilbud på bøker fra Beyer Bokhandel

Beyer Bokhandel i Bergen har følgende *spesialbøker* til salgs for våre medlemmer:

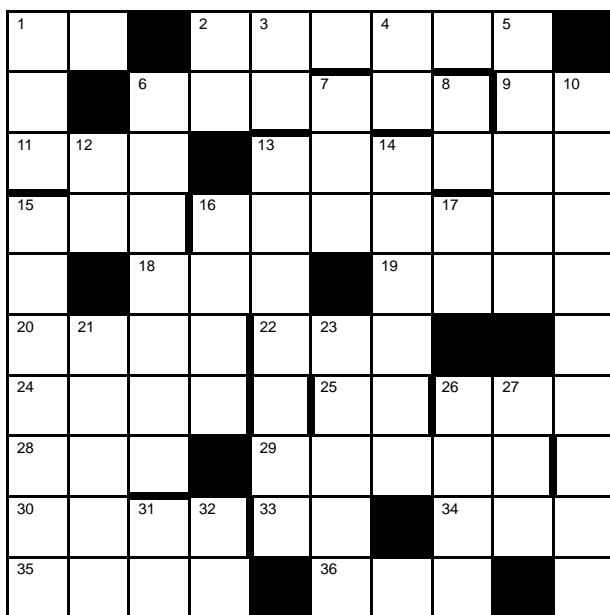
Peter A. & Kenneth N. E. Cox: The Encyclopedia of Rhododendron Species. Kr. 1895

Kenneth Cox, oversatt til dansk ved Grethe Bjerregaard: Rhododendron og Azalea. Kr. 328

I tillegg kommer porto og evt. oppkravsgebyr.

Bøkene kan bestilles hos Trond Løkeland hos Beyer på tlf. 55 30 77 00.

KRYSSORD ved Gunnar Gilberg.

Loddrett

- 1 element i botanisk systematikk
- 2 husdyr
- 3 flatemål
- 4 liketo
- 5 mannsnavn
- 6 tidligblomstrende rhododendron
- 7 fred
- 8 Erna Hansen
- 10 underslekt av rhododendron minus a
- 12 Forente Nasjoner, eng.
- 13 "Kongelig Botaniker" i Amerika
- 14 stjerne
- 15 duftende rhododendronart
- 16 ...ophyllum,
- 17 molybden
- 21atum, azaleodendron
- 22 Tre
- 23tum, art i Lapponica
- 26 bl.a., tysk
- 27 fugl
- 31 Irene Rasmussen
- 32 aksjeselskap
- 34 myntenhet

Vannrett

- 1 hard ved
- 2 nydannelse av vev
- 6 ' – Splendour', kjent hybrid
- 9 konjunksjon
- 11 reise
- 13l, yakushimanumhybrid
- 15 molekyl
- 16 art fra østlige USA
- 18 øre, eng.
- 19 medlem av Rosefamilien
- 20 ...yx, haleben
- 24 ...iferum, syn. for R.maddeniiisp. Crassum
- 25 to like
- 26 S..., by i Egypt
- 28 ...ieanum, art i Taliensia
- 29 stat i India
- 30s, en av kong Davids høvdinger
- 33 motorskip
- 34 bul
- 35 Catawbiensehybrid
- 36 sårmerke

Styrets sammensetning

Leder:

Anne Rieber, Fjellveien 120, 5019 Bergen Tlf. 55 31 02 16

Sekretær:

Hilde Hvidsten Bretvin, Øvre Kalfarli 43, 5018 Bergen Tlf. 55 31 27 55

Styremedlemmer:

Torstein Borg, 5694 Onarheim Tlf. 53 43 50 77

Torbjørn Lem Gjesteland, Vollane 10, 5105 Eidsvåg Tlf. 55 95 05 75

Pål A. Skagseth, nestleder, Snekkevikvn. 82, 5239 Rådal Tlf. 55 22 64 35

Varamedlemmer:

Randi Valen Fessl, Myrdalskogen 110, 5117 Ulset Tlf. 55 18 50 12

Frode Harnes, Furutoppen 1, 4847 Arendal Tlf. 37 02 77 81

Ole Petter Vik, Østenstadlia 3, 1392 Vettre Tlf. 66 78 42 60

Frøforvalter:

Ole Tjugen, Tellevikveien 34, 5107 Salhus Tlf. 55 19 12 86

E-post: oftjugen@online.no mob.tlf. 90 50 09 75

Leder Rhododendron Sør:

Frode Harnes, Furutoppen 1, 4847 Arendal Tlf. 37 02 77 81

Leder Rhododendron Øst:

Ole Petter Vik, Østenstadlia 3, 1392 Vettre Tlf. 66 78 42 60

Utgiver:

Den norske Rhododendronforening, Postboks 1325, 5811 Bergen

Internett: <http://www.rhododendron.no>.

Redaksjon:

Anne Rieber (administrativt)

Tlf. 55 31 02 16 E-post: anrieb@online.no

Gunnar Gilberg (faglig)

Tlf. 55 28 47 59 E-post: gungil@online.no

Anne Tafjord Kirkebø (faglig)

Tlf. 55 95 21 21 E-post: nuv-foto@nuv-foto.no

Ole Petter Vik, Østenstadlia 3, 1392 Vettre (teknisk)

Tlf. 66 78 42 60 E-post: ole.petter.vik@connect.no

Innmelding i foreningen:

Innmelding kan skje ved innbetaling av kontingent, for tiden kroner 200, til bankkonto 9521.17.90378. Bruk adressen over.

